

לעמוד על דעת רבו שלא לאכול דבר שאינו ראוי (רעק"א, מובא בספר חוט המשולש [הוצאת דעת סופר] עמ' רכז; וכע"ז בשו"ת רב פעלים בפתיחת הספר).

חֲמֻרְתִּיהָ דְרַבִּי פִינְחָס בֶּן יֵאִיר וְכוּ'. ממעשה זה למדו בגמ' בחולין (ז, א), שאין הקדוש ברוך הוא מביא תקלה אפילו לבהמתן של צדיקים, שחמור זה היה חמור ככל החמורים, ולא היה בו דעת ולא נביאות לידע שהאוכל אינו מעושר, וגם אינו מחוייב במצוות, אלא שמנעו הקב"ה מלאכול דבר שאין בעליו מאכלים אותו, לפי שקצת גנאי הוא לצדיק בכך (מהרש"א שם ע"ב; תורת חיים שם) [ובזה מיושבת קושית העולם, למה לא הפריש החמור מעשר במחשבתו, שהרי אין בו דעת כלל (מהרש"א שם)].

דְּהֵיאּ מִחֻמְרָהּ עַל גְּרָמָה סִגְיָן - שהיא מחמירה על עצמה לעשר דמאי ממאכל בהמה, אף שאין הדבר מחוייב על פי ההלכה (תקלין חדתין), שרבי פנחס בן יאיר החמיר על עצמו שלא להאכיל בהמה דמאי (ראה תורת חיים חולין ז, ב; דרך אמונה מעשר יג ציה"ל קמא), ולא הביא הקב"ה תקלה לצדיק שתאכל בהמתו דבר שאינו מאכילה בעצמו (תורת חיים שם). אכן, בגמ' בחולין (שם, ע"פ תוס' שם ד"ה הא) נחלקו על האמור כאן, ופירשו שהיו הפירות מחוייבים בהפרשה מעיקר הדין, כיון שקנו אותם מתחילה על דעת אכילת אדם.

יֹדַע בְּשִׁבְעֵים לָשׁוֹן, ואף שכל חברי הסנהדרין היו צריכים להבין שבעים לשון [וכדלהלן בסמוך], מרדכי היה מיוחד בכך שהיה יודע לבלול ולערבב את הלשונות, וכמו שמוכח במעשים [המובאים גם כאן בהמשך הגמ'] של 'גגות צרפיץ' ושל 'עין סוכר' (ע"פ גמ' מנחות סה, א ורש"י שם).

סִנְהֶדְרִין שִׁישׁ בַּהּ שְׁנַיִם שְׂוִדְעִין לְדַבֵּר וְכוּ', שצריך שדייני הסנהדרין ידעו לשמוע ולהבין את כל הלשונות (קרבן העדה), כדי שיוכלו להבין את דברי העדים המדברים בלשון לועז, ולא יצטרכו להעמיד מתורגמן ביניהם (סנהדרין ז, א, ע"פ רש"י שם), שיש בכך פסול של 'עד מפי עד' (רש"י שם), או שהמתורגמן עלול לשנות דברים מהעדות. וכן כדי שיוכלו הדיינים לחקור את העדים כראוי (ממוקי יוסף מכות ו, ב). ומטעם נוסף צריכים הדיינים לדעת שבעים לשון, שיוכלו לשמוע בעצמם את הטענות מבעלי הדין ללא סיוע מתורגמן (רמב"ם סנהדרין כח, א), שבאופן זה תתברר האמת בצורה ברורה (סמ"ע ז, יד). ■ להלכה, צריכים הדיינים להבין את שפת העדים (שו"ע ח"מ כח, ו), ואת שפת בעלי הדין (שו"ע שם, ז, ו וראה שם ושם פרטים נוספים).

אָמַר לוֹן, בְּעֵינָא סִנְתָּה - שהיתה בסכנה מחמת חולי בעיניים ונדרה להביא קרבן לכשתבריא, והרי שני העופות עולות [ואילו היתה צריכה להביא לזיבתה, היה האחד חטאת והאחד עולה] (ריבב"ן לעיל ע"א). והבין מרדכי שזו היתה כוונת הנשים, משום שאין זה מדרך הנשים לגלות את קלונן שהיו שופעות דמים מרובים, וכן זו שאמרה 'לזיבתי', היה לה לומר 'לטהרת' (שיירי קרבן).

עַל חוּלֵי מַעִים, עַל יְדֵי שְׁהוּי הַכֶּהֱנִים מְהַלְכִין יְחִפִּים עַל הָרֶצְפָּה, ובלא בגדים נוספים [בשעת העבודה] מלבד בגדי הכהונה (רמב"ם כלי המקדש ז, יד), לפי שאסור להם ללבוש בגדים נוספים (פיה"מ לרמב"ם), משום איסור 'יתרו בגדים' שנאמר גם על בגדי חול (הגרח"ם אייגעש, בשו"ת משיב דבר ב, צה), או משום שאסור להכניס בגדי חולין בעזרה לעבוד עמהם (משיב דבר שם, צו), ומתוך כך היו מצטננים ונחלים (ר"ש סידיליאו, ראה דברי הרמב"ם המובאים להלן ד"ה היו).

יִחְלַק שְׁלָל זֶה רַבִּי עֲקִיבָא וְכוּ', שרבים היו תלמידיו (ראה יבמות סב, ב), וספרי התנאים שבידינו כתבו תלמידיו על פי משנתו [וכמו שאמרו (סנהדרין פ, א) סתם משנה רבי מאיר, סתם תוספתא רבי נחמיה, סתם ספרא רבי יהודה, סתם ספרי רבי שמעון, וכולהו אליבא דרבי עקיבא] (תקלין חדתין), שהיה רבי עקיבא שלם גם בכח העיון והפילפול וגם בכח ידיעת התורה וסידור הדברים, ומסר לכל תלמיד חלק אחר ממשנתו לפי טבעו של התלמיד (העמק שאלה קדמת העמק, ב, ח).

מֵה תִלְמוּד לּוֹמַר סוֹפְרִים. שאין לפרש שנקראו סופרים על שם שהיו סופרים את תר"ג מצוות התורה [שהיא חכמה נעלמה ונפלאה ביותר, כמו שכתבו הראשונים], משום שעצם המספר 'תר"ג מצוות' הוא דבר המסור בידינו ממושה מפי הגבורה בסיני (ראה רמב"ן ספרי המצוות שורש א), והחכמים שעסקו לאחר מכן בבירור פרטי המנין [אלו הן המצוות הראויות להימנות], אינם ראויים להיקרא בשם 'סופרים' אלא בשם 'חכמים' 'נבונים' (מבוא הגר"פ פערלא לספר המצוות, א).

שְׁעָשׂוּ אֶת הַתּוֹרָה סְפוּרוֹת סְפוּרוֹת וְכוּ' - שצירפו את ההלכות השונות וספרו אותן יחד כדי שלא ישתכחו (רש"י תמורה טז, א), וכפי שהזהיר הכתוב (דברים לא, ט) 'שימה בפיהם', ודרשו חז"ל (עירובין נד, ב) שתהא התורה סדורה בפייהם, שעל ידי ידיעת הכללים שם לבו לזכור גם את הפרטים [וכגון שאם שוכח את אחד מה'חמשה שלא יתנומו', מתייגע להיזכר במה ששכח], ואתם הסופרים נקראים גם 'בעלי אסופות', שעליהם אמר שלמה (קהלת יב, יא) 'נטועים בעלי אסופות', שהם כנטיעות, ששורשיהם מלמטה וענפיהם מתפשטים מלמעלה [בניגוד ל'חכמים' שזכרו באותו הפסוק בקהלת, שכוחם בעיון ובהעמקה, וכמו שמצינו בכל דור שישנם 'חכמים' ו'בעלי אסופות', כגון בתקופת הראשונים, שהרמב"ם ועוד היו 'בעלי אסופות', שאספו וקיבצו את כל הידיעות מים התלמוד למקום אחד, ולעומת זאת בעלי התוס' היו 'חכמים', להוריד שפע ידיעות בעומק התלמוד] (העמק שאלה קדמת העמק, ב, ח).

ובגמ' קידושין (ל, א, ע"פ רש"י שם) פירשו באופן אחר למה נקראו אותם יושבי יעבץ בשם 'סופרים', לפי שהיו סופרים כל האותיות שבתורה.

וְאָנּוּ אֵין לָנוּ מֵה לְאָכּוֹל [ויש גורסים 'אין לנו מה לאכול' (רבינו משולם; הגהות הגר"א)], והוא משל על דברי תורה, שלמרות שהראשונים סידרו לנו מדרש והלכה והגדה ועשו את התורה ספורות, קשה עלינו להבין דברי תורה על בוריים (ראה קרבן העדה ובאור הגר"ח קניבסקי), לפי שהתמעטו הלבבות (רבינו משולם), וחסרה לנו יראת שמים וקדושה שהיא ראשית החכמה [וכפי שממשיכה הגמ' 'אין הוון קדמאין מלאכין וכו'] (מתא דירושלים). ויש שפירש, 'אין לנו פה', שסגולת התורה היא כאשר מוציאים את הלימוד בפה מלא, ואנו מתעצלים בזה (הגהות הגר"א).

אֵין הוֹוֵן קְדַמָּאִין מְלַאכִין אָנּוּ בְּנֵי אֵינִישׁ, וְאֵין הוֹוֵן בְּנֵי אָנִישׁ אָנּוּ חֲמֻרִין, שהאדם חציו מלאך מצד הנשמה וחציו בהמה מצד הגוף, והראשונים הגבירו את כח המלאך שבהם (תקלין חדתין). ויש שפירשו, שאם דברי הראשונים נחשבים בעינינו כדברי מלאכי אלוקים ואנו מתייגעים להבינם, הרי שאנו כבני אדם, אך אם אנו אומרים שהראשונים היו בני אדם כמונו שטעו בדמיונם, או שהיו חסרים בבקיות ובהבנה, הרי שאנו כחמורים שאין בנו דעת להבחין, ואפילו לא כחמורו של רבי פנחס בן יאיר, שהבין